

RECENZJE I OMÓWIENIA

Mówić o regionalizmie, myśleć regionalnie...

Recenzja tomu pokonferencyjnego *Blisko i daleko. II Sympozjum Regionalistów – Praszka 2016*, red. Z. Szczerbik i Z. Włodarczyk, Wieluń 2017, Wieluńskie Towarzystwo Naukowe i Muzeum w Praszce.

II Sympozjum Regionalistów – Praszka 2016 zaowocowało tomem pokonferencyjnym pod redakcją Zbigniewa Szczerbika i Zdzisława Włodarczyka *Blisko i daleko. II Sympozjum Regionalistów – Praszka 2016*, wydanym przez Wieluńskie Towarzystwo Naukowe i Muzeum w Praszce. Znalazły się w nim wypowiedzi próbujące zdefiniować regionalizm w jego różnorodnych aspektach: przede wszystkim, jak wskazują redaktorzy w szkicach rozpoczynających tom, zarówno w ujęciu międzynarodowym, jak i państwowo-społecznym, w odniesieniu do przestrzeni geograficznej oraz chronologii. Stanowi on wymianę myśli z różnorodnych dziedzin wiedzy, choć każdy z prelegentów odnosi się wyraźnie do tematyki związanej z regionalizmem. Spotkanie muzealników i naukowców, pasjonatów i znawców tematu skłoniło do wielu refleksji o „małych ojczyznach”. Wyraźnie jednak z lektury wyłaniają się trzy strategie badawcze: pierwsza – reprezentowana przez Damiana Kasprzyka – proponuje badanie regionu z dwóch perspektyw: wewnętrznej, niejako od środka, i z zewnątrz; druga – pojawiająca się w szkicu Anny Bąk – podobnie jak poprzednia, wskazuje na ogląd tego, co regionalne, z pozycji centrum i regionu, ale skupia się przede wszystkim na analizie współczesności; trzecia, reprezentowana przez pozostałych autorów tomu (Damiana Orłowskiego, Marię Feliks, ks. Bernarda Joszkę, Jarosława Petrowicza, Tomasza Spychałę, ks. Jacka Kapuścińskiego, Ewę Joannę Potańską, Andrzeja Potańskiego i Krzysztofa Tomasza Witczaka), utożsamia regionalizm z lokalnością i swoją uwagę kieruje w stronę aspektu kulturowego regionu.

W artykułach padają pytania podstawowe o istotę regionalizmu i tożsamość regionalisty dziś, w kulturze społeczeństwa informacyjnego, w erze globalizacji. Pojawiają się refleksje o religijności, literaturze, sztuce i kulturze regionalnej, o ważnych dla badań regionalnych postaciach i miejscach. To próba zdefiniowania regionalizmu dotyczącego ziemi wieluńskiej i ziemi oleskiej. O tym, że nie jest łatwo uzyskać odpowiedź na pytanie o to, kim są współcześni regionaliści, podkreśla Damian Kasprzyk z Uniwersytetu Łódzkiego w pierwszym szkicu tomu *Blisko i daleko*. Decyduje o tym, według autora tej

wypowiedzi, różnorodność zainteresowań badaczy tematu, a wskazówek należy szukać w wartościach i cechach, które składają się na etos tej postawy.

Czy jednak próbując zdefiniować termin tak szeroki i postrzegany w kontekście przemian społecznych, zmieniających się form komunikacji i stylu życia, nie stworzymy obrazu utopijnego, nieuwzględniającego różnorodności znaczeniowej zjawiska, sztygłego nie na miarę współczesności, ale odzwierciedlającego nasze stereotypowe wyobrażenia o ludziach poświęcających się badaniom regionalnym? Te wątpliwości ma także autor szkicu *Radości i smutki regionalistów*, wskazując na „tak zwany kryzys tożsamościowy i zacieranie różnic kulturowych w wymiarze zarówno narodowym, jak i regionalnym”. Komercjalizacja kultury, brak zainteresowania regionalnością ze strony młodego pokolenia – to tylko niektóre z trudności, z którymi borykają się badacze. Zatem wyzwaniem dla współczesnego regionalisty jest nie tylko badanie regionu, ale wszelkie działania prospołeczne na jego rzecz oraz poszukiwanie jego nowych wzorów, adekwatnych do zmiennego obrazu polskiej prowincji.

Tym bardziej cenne na współczesnym rynku wydawniczym czy polu dyskusji naukowych są takie uwagi na temat regionalizmu, jak te zawarte w książce pod redakcją Zbigniewa Szczerbika i Zdzisława Włodarczyka. Należy przywracać pamięć o tym, co bliskie, związane z ziemią, na której wzrastamy i kształtujemy swoją tożsamość, pamięć o ludziach, miejscach, kulturze.

Autorzy tekstów zamieszczonych w książce *Blisko i daleko* podkreślają wielokrotnie, że nie można myśleć o regionalizmie jako kategorii dotyczącej tylko przeszłości i regionu będącego miejscem jednoznacznie zamkniętym w sensie topograficznym. Anna Bąk z Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego w szkicu *W świecie, gdzie kultura jest komunikacją, a komunikacja – kulturą* wiąże badania regionalne ze zjawiskiem komunikacji międzykulturowej. Tylko w ten sposób, według autorki, można dziś definiować współczesną kulturę. Człowiek bowiem określa własną tożsamość zawsze wobec systemów wartości stanowiących połączenie idei zaczerpniętych z różnych systemów kulturowych, powinien dostosować się do odmiennych wzorców komunikacyjnych. Ciągłość kulturową może zapewnić więź człowieka ze spuścizną kulturową regionu, w którym żyje, a sposób myślenia o regionie powinien łączyć kategorię więzi i odrębności. Ważne, by myśleć o tym, co ma miejsce na styku kultur, w przestrzeni określenia własnej tożsamości nie tylko wobec własnych korzeni, ale w dialogu z wartościami, postawami z zewnątrz, w komunikacji kulturowej.

Większość szkiców zamieszczonych w tomie pokonferencyjnym *Blisko i daleko* to próba dokumentowania wiedzy na temat różnych dziedzin życia społecznego i naukowego ziemi wieluńskiej i ziemi oleskiej. Odzwierciedlają one zainteresowania autorów opisywanymi terenami, wydarzeniami, histo-

rią, legendami i podaniami ludowymi, instytucjami życia kulturalnego oraz pionierami badań etnograficznych tych regionów.

Damian Orłowski (Wieluńskie Towarzystwo Naukowe) w artykule *Królewska Grobla – magiczne miejsce nad Prosną* poddaje dokładnej analizie temat związany ze wskazanym w tytule miejscem, korzysta przy tym z bogatych materiałów źródłowych, wśród których znalazły się: relacje świadków, dawne mapy, plany pomiarowe gruntów, lustracje, raporty, sądowe księgi wieczyste, kronika. Autor w sposób interesujący, z pasją historyka potrafiącego oddzielić fakty od legendy, buduje historię Królewskiej Grobli, udaje mu się swoją narracją zainteresować czytelnika, a miejsce, w którym dziś znajdują się dwa zabudowania gospodarcze, uczynić ważnym ze względów badawczych oraz historycznych i – jak wspomina w tytule – magicznym.

Z tomu, dzięki szkicowi Marii Feliks (Muzeum w Praszce) *Józef Grajner – pionier badań etnograficznych na ziemi wieluńskiej*, wyłania się również portret działającego w drugiej połowie XIX w. Józefa Grajnera – poety, publicysty, folklorysty. Studia nad jego spuścizną pozwoliły autorce zwrócić uwagę na folklorystyczny aspekt twórczości literackiej i publicystycznej, obecność w niej ludowych motywów, niejednokrotnie zaczerpniętych z wiejskich pieśni. Dla regionalistów pisma Grajnera, zwłaszcza opisy monograficzne wsi, stanowią cenne źródło informacji. Z nich również wyłania się barwny obraz ziemi wieluńskiej.

Ks. dr prałat Bernard Joszko (proboszcz parafii pw. św. Jadwigi Śląskiej i św. Jacka w Biskupicach) w swoim szkicu *Historia kanoników regularnych na ziemi oleskiej* kreśli nie tylko historię zakonników, ale także znaczenie ich działalności dla mieszkańców Olesna i okolic – rozpowszechniania kultu Matki Bożej, szerzenia kultury i oświaty, pracy na rzecz kolonizacji tych ziem.

Również artykuł ks. Jacka Kapuścińskiego (Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie) pt. *Wieluń i okolice w Tekach Patykiewicza przechowywanych w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie* poświęcony jest historii związanej z Kościołem katolickim. Przedmiot opisu stanowią tu dzieje archidiakonatu wieluńskiego, opracowane w spuściznie ks. Walentego Patykiewicza. Omawiane przez ks. Kapuścińskiego *Teki Patykiewicza* to bogate źródło informacji na temat kultu religijnego, działalności parafii i instytucji kościelnych oraz zakonów na terenach ziemi wieluńskiej. To również kolejny portret wyjątkowego badacza dziejów Wielunia i okolic, wywodzącego się z Praszki.

Ważne miejsce w badaniach regionalnych zajmuje refleksja o formach pobożności ludowej. Tej tematyce poświęca swój artykuł *Religijność ludowa mieszkańców ziemi wieluńskiej na wybranych przykładach kultu maryjnego* Tomasz Spychała (Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu). To przede wszystkim analiza zachowań związanych z kultem maryjnym mieszkańców ziemi wieluńskiej – opis pielgrzymek do miejsc kultu (np. na Jasną Górę), obchodów

świąt maryjnych, czci oddawanej wizerunkom Maryi, charakterystyka maryjnych sanktuariów (np. Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu). Autor podkreśla, że omawiane przez niego przykłady religijności ludowej to sposób rozumienia otaczającego świata, zgodny z tradycją ojców, ale wywierający także wpływ na polską kulturę, stanowiący jej integralną część.

Jarosław Petrowicz (Wieluńskie Towarzystwo Naukowe) w *Świętych z pogranicza* podejmuje rozważania nad związkiem człowieka z miejscem, analizując debiut literacki Patrycji Prochot-Sojki – powieść *Baj-o-dużenie*. Wybór tematyki swej refleksji uzasadnia związkiem opowieści zawartych w książce z postawioną przez siebie tezą o wpływie na człowieka miejsca, z którym jest związany. Jak podkreśla, ta więź dotyczy nie tylko historii, ale także topograficznego ukształtowania terenu, natury, specyfiki budowli i aury. Głuchołazy, jako bohater omawianej w szkicu prozy, jawią się dla każdego z bohaterów w sposób odmienny, wynikający ze szczególnego, indywidualnego związku z miejscem. Nie brakuje tu historii, bardzo mocno splecionej z magią i baśnią. Jednak dla wprawnego odbiorcy nie będzie trudne dostrzeżenie, że z tego poświęconego literaturze szkicu wylania się również refleksja poświęcona motywom regionalnym, dająca jeszcze jedną wskazówkę, co może stanowić przedmiot badań regionalnych.

Szkic autorstwa Ewy Joanny Potańskiej (z Koła Polskiego Towarzystwa Historycznego w Tomaszowie Mazowieckim), Andrzeja Potańskiego (z Muzeum im. Leokadii Marciniak w Gałkowie Dużym) i Krzysztofa Tomasza Witczaka (reprezentującego Uniwersytet Łódzki i Wieluńskie Towarzystwo Naukowe) pt. *Działalność regionalna i kulturalna w Gałkowie Dużym i Małym* to zamykająca tom refleksja będąca – z jednej strony – omówieniem działalności regionalistów wiejskich na przykładzie jednej wsi, z drugiej – próbą pokazania silnej więzi mieszkańców z regionem, wpływającej na aktywność regionalną. To także splatająca się z dziejami wsi historia ludzi i instytucji.

Czy zainteresowany badaniami regionalnymi czytelnik znajdzie w książce pod redakcją Szczerbika i Włodarczyka odpowiedzi na wszystkie nurtujące go pytania dotyczące tematu. Z pewnością będzie miał okazję prześledzić ciekawą i jakże różnorodną refleksję autorów zainteresowanych historią, religijnością ludową i kulturą regionalną. W samej lekturze znajdzie pytania podkreślające złożoność omawianych zagadnień, odmiennosc perspektyw badawczych i niejednoznaczność sądów na temat zadań oraz natury współczesnych badań nad regionalizmem. Nie powinno to dziwić, tym bardziej, że – jak podkreśla Zdzisław Włodarczyk w zamieszczonym na początku tomu krótkim szkicu *Urok imprez cyklicznych* – do dyskusji odbywających się w Muzeum w Praszce zostali zaproszeni prelegenci z kilku województw, reprezentujący różne środowiska i różne obszary aktywności naukowej.

Dorota Eichstaedt